

Соціальний захист дітей-інвалідів – пріоритет державної соціальної політики

У соціальній державі соціальний захист – це один з найважливіших напрямків її діяльності. Рівень цивілізованості держави та суспільства визначається ставленням до найменш захищених та найбільш вразливих його членів, які потребують соціального захисту, у першу чергу до дітей-інвалідів. Виділення дітей-інвалідів в окрему самостійну групу є життєво необхідним у зв'язку з їх беззахисністю, важкістю соціальної адаптації в суспільстві, що пов'язане з особливими умовами, в яких відбувається формування особистості дитини-інваліда. Нагляд

за динамікою дитячої інвалідності та пошук шляхів впливу на неї, удосконалення чинного законодавства щодо соціального захисту дітей-інвалідів – одне з найважливіших завдань правової держави. Питання соціального захисту дітей з обмеженими фізичними можливостями не втрачає своєї актуальності, незважаючи на те, що цьому питанню постійно приділяється увага як на законодавчому рівні шляхом закріплення прав, пільг та компенсацій дітям-інвалідам, так і на суспільному рівні шляхом передбачення державних гарантій їх економічної та моральної підтримки.

Рівень цивілізованості будь-якої соціальної держави визначається ставленням до найменш захищених та найбільш вразливих її членів, які потребують соціального захисту, у першу чергу до дітей-інвалідів. В умовах реформування економічної системи України у зв'язку з переходом до ринкових відносин такі діти опинилися в найбільш тяжкому становищі.

Виділення дітей-інвалідів в окрему самостійну групу є життєво необхідним у зв'язку з їх беззахисністю, важкістю соціальної адаптації в суспільстві, що пов'язане з особливими умовами, в яких відбувається формування особистості дитини-інваліда. Сфера правового регулювання захисту такої категорії дітей базується на положеннях Законів України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді в Україні», інших нормативно-правових актах, що регулюють правовідносини у цій сфері, та міжнародних договорах України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. За останні десятиліття в Україні, як і в усьому світі, внаслідок багатьох чинників збільшилась кількість дітей-інвалідів, які потребують посиленої уваги з боку держави.

Сьогодні в Україні налічується понад 150 тис. дітей-інвалідів, значна частина яких має вроджені вади розвитку, хвороби нервової системи та психіки. Частина цих дітей утримується в різних загальноосвітніх і галузевих закладах, обов'язковою умовою діяльності яких є створення середовища для якісної освіти, формування життєвих навичок, адаптації учнів з особливими потребами до життя в нових соціальних умовах. Поняття «діти з особливими потребами» має широкий зміст і включає в себе всі категорії фі-

зичних, психічних та психологічних порушень у розвитку дитини. Як допомогти дитині, що має порушення та яка, опинившись у загальноосвітній школі, стикається з безліччю проблемних ситуацій та власною неспроможністю? Можна зрозуміти батьків, які віддають перевагу загальноосвітній школі, а не спеціалізованому закладу для подальшого навчання та соціалізації дитини, бо вони піклуються про збереження статусу «нормальності» для своєї дитини. Правильність внутрішнього інтуїтивного рішення батьків таких дітей, стосовно подальшої соціалізації підтверджується ідеями інклюзивної освіти, які останнім часом поширюються та осмислюються на державному рівні та в освітньому просторі. У розвинених країнах інваліди мають не лише право, а й можливість вчитися у школах разом зі здоровими дітьми. Така форма освіти називається інклюзивною (від англ. «інклюд», включення). Для інвалідів пристосований громадський транспорт, будинки обладнані так, щоб людина на візку могла легко заїхати до аптеки, книгарні чи кінотеатру. Як свідчать дослідження, близько 80 % дітей з фізичними, психічними, розумовими обмеженнями проживають в сім'ях. Труднощі, з якими вони стикаються, пов'язані з необхідністю догляду за дитиною, високими витратами на її лікування, оздоровлення, придбання засобів корекції. Внаслідок цього у більшості сімей формується нездоровий психологічний клімат, спричинений низькими доходами батьків, що не забезпечують належне утримання дітей-інвалідів.

Важливим життєвим фактором для кожної дитини є інформування про особисті права, які допомагають підліткам в подальшому житті. Від незнання своїх прав, діти з особливими потребами відчувають себе не досить впевнено в повсякденному житті. Дітям-інвалідам, які перебувають на повному державному утриманні, дер-

жавна соціальна допомога виплачується в розмірі 50 % призначеної суми та перераховується на їхні особисті рахунки в банку. Решта 50 % перераховуються на рахунок установи (закладу) за місцем перебування дитини. Дітям-інвалідам із числа сиріт за період перебування на повному державному утриманні державна соціальна допомога виплачується в повному розмірі та перераховується на їхні особисті рахунки в банку.

Надзвичайно актуальним залишається питання щодо відновлення стану здоров'я дітей, оскільки у них, на відміну від дорослих, лікувальні і реабілітаційні заходи повинні забезпечити подальший розвиток усіх органів і систем, попереджаючи затримку або дисгармонійність росту і дозрівання організму. У структурі причин інвалідності серед дітей на першому місці хвороби нервової системи та органів чуття – 42,3 %. Найчастіше причиною інвалідності є дитячий церебральний параліч – 38,8 %. На другому місці в структурі причин дитячої інвалідності психічні розлади – 19 %, у тому числі розумова відсталість різних ступенів 84,1 %. Хвороби травлення, порушення обміну речовин становлять 4,2 % від загального рівня і зумовлені, головним чином, цукровим діабетом на який припадає 61,8 %.

Розподіл дітей-інвалідів за віком такий: до 3 років – 5-8 %; 3-6 років – 16,7 %; 7-13 років – 58,1 %; 14-15 років – 19,4 %.

Питання соціального захисту дітей-інвалідів урегульовані законодавчо, але, на жаль, місцеві органи влади та самоврядування виявляють формальний підхід до планування заходів програм щодо соціального захисту дітей-інвалідів і до їх фактичного впровадження в життя.

Державна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам

Відповідно до чинного законодавства інвалідам з дитинства та дітям-інвалі-

дам, за їх вибором, призначається пенсія або державна соціальна допомога.

Переведення дитини-інваліда з пенсії чи державної соціальної допомоги, яка виплачувалась органами Пенсійного фонду України, на державну соціальну допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» здійснюється органами праці та соціального захисту населення.

Кому надається допомога?

Державна соціальна допомога надається інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам віком до 18 років. За допомогою має звернутися один із батьків, усиновитель, опікун або піклувальник.

Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом віком до 18 років призначається одному з батьків, усиновителів, опікуну, піклувальнику, які не працюють, не навчаються (крім заочної форми навчання), не проходять службу, не займають виборну посаду і фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом.

Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом віком до 18 років також призначається одному з батьків, усиновителів, опікуну, піклувальнику, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, у відпустці без збереження заробітної плати, у разі якщо дитина-інвалід потребує домашнього догляду, і вони фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом. Одинокій матері (одинокому батькові) надбавка на догляд за дитиною-інвалідом призначається незалежно від факту роботи, навчання, служби.

Куди і коли звертатися за допомогою?

Для отримання допомоги необхідно звернутись до відділу соціального захисту населення за місцем проживання (реєстрації).

Причина, група інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи.

Важливо: Інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, які мають одночасно право на державну соціальну допомогу, на пенсію та на державну соціальну допомогу згідно із Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам», призначається за вибором інвалідів з дитинства (законних представників інвалідів з дитинства, визнаних недієздатними, та дітей-інвалідів) державна соціальна допомога або пенсія чи державна соціальна допомога згідно із Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам».

При цьому якщо інвалід з дитинства або дитина-інвалід має право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника і державну соціальну допомогу, ці виплати призначаються одночасно.

Перелік документів необхідних для отримання допомоги

Для отримання допомоги необхідно передусім пред'явити паспорт або інший документ, який підтверджує особу. Крім того необхідно надати:

- заяву, яка складається за формою, затвердженою Міністерством соціальної політики України;
- документи про вік і місце проживання інваліда з дитинства або дитини-інваліда;
- документи про місце проживання батьків, усиновителів, опікуна або піклувальника, який подав заяву;
- довідка медико-соціальної експертизи або медичний висновок, видані у встановленому порядку.

Якщо з заявою звертається опікун або піклувальник, то подається також копія рішення органу опіки і піклування про встановлення опіки чи піклування.

Один із непрацюючих батьків, усиновителів, опікун або піклувальник, які фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом віком до 18 років, додатково подають довідку про те, що вони не працюють, видану за місцем проживання.

Розмір державної допомоги

Державна соціальна допомога призначається у таких розмірах:

- інвалідам з дитинства I групи – 100 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- інвалідам з дитинства II групи – 80 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- інвалідам з дитинства III групи – 60 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- на дітей-інвалідів віком до 18 років – 70 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність на 1 липня 2014 р. становить 974 грн, на 1 жовтня 2014 р. – 1014 грн.

Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом підгрупи А встановлюється в розмірі:

- на дитину-інваліда підгрупи А віком до 6 років – прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років;
- на дитину-інваліда підгрупи А віком від 6 до 18 років – прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років.

Надбавка на догляд за іншою дитиною-інвалідом встановлюється в розмірі:

- на дитину-інваліда віком до 6 років – 50 % прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років;
- на дитину-інваліда віком від 6 до 18 років – 50 % прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років.

Нагадаємо, що розмір прожиткового мінімуму для дитини:

- до 6 років на 1 липня 2014 – 1059 грн, з 1 жовтня 2014 р. – 1102 грн;

– від 6 до 18 років на 1 липня 2014 р. – 1320 грн, з 1 жовтня 2014 р. – 1373 грн.

Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства призначається на весь час інвалідності, встановленої органами медико-соціальної експертизи.

На дітей-інвалідів державна соціальна допомога призначається на строк, зазначений у медичному висновку, але не більш як по місяць досягнення дитиною-інвалідом 18-річного віку.

Умови припинення та поновлення виплати допомоги

Виплата державної соціальної допомоги зупиняється у випадку пропуску строку перегляду інвалідом з дитинства або дитиною-інвалідом, а в разі визнання знову інвалідом або дитиною-інвалідом виплата державної соціальної допомоги поновлюється з дня зупинення, але не більш як за один місяць.

Якщо строк перегляду пропущено з поважної причини, виплата державної соціальної допомоги поновлюється з дня зупинення виплати, але не більш як за 3 роки, за умови, що за цей період його визнано інвалідом або дитиною-інвалідом. При цьому, якщо при перегляді інваліда з дитинства переведено до іншої групи інвалідності (вищої або нижчої), то державна соціальна допомога за зазначений період виплачується за попередньою групою.

У разі припинення виплати державної соціальної допомоги внаслідок нез'явлення на перегляд без поважних причин, при наступному визнанні інвалідом з дитинства або дитиною-інвалідом, виплата цієї допомоги поновлюється з дня встановлення інвалідності або визнання дитиною-інвалідом.

Виплата у повному розмірі державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства в разі влаштування їх до відповідної установи (закладу) на повне державне утримання або зняття з повного держав-

ного утримання відповідно припиняється або відновлюється з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому виникли ці обставини.

У разі влаштування дитини-інваліда віком до 18 років до відповідної установи (закладу) на повне державне утримання або зняття з повного державного утримання виплата державної соціальної допомоги на дитину-інваліда у повному розмірі відповідно припиняється або відновлюється з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому виникли ці обставини.

Висновок

В Україні існує комплекс проблем пов'язаних з інтеграцією дітей-інвалідів в суспільство.

Ставлення суспільства до аномальної дитини є певним мірилом його цивілізованості. Донедавна питання дитячої аномалії, інвалідності у нас замовчувалося. Інвалідів намагалися ізолювати від суспільства в спеціальних закладах. Дитина-інвалід та її близьке оточення опинялися сам на сам зі своєю бідою.

Перебуваючи в умовах інтернатного закладу або на вихованні у сім'ї, діти-інваліди та їх сім'ї деякою мірою ізолювані від суспільства і позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя у відкритому середовищі, яке аж ніяк не відповідає їхнім особливим потребам.

З роками повільна і невпинна гуманізація суспільної свідомості, а також досягнення в різних галузях науки і техніки поставили питання про необхідність інтеграції людей з психофізичними вадами, як соціальної групи, з рештою суспільства, тобто про їхню соціальну реабілітацію.

Провідним компонентом соціальної роботи з цією категорією дітей є формування індивідуальності, її соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної дитини. Побудова

взаємозв'язків дитини з мікро- і макросередовищем, розвиток її збережених психофізичних можливостей здійснюється шляхом розширення сфери спілкування, організації дозвілля, творчої та ігрової діяльності, допомоги у самообслуговуванні і пересуванні, забезпечення ліками і продуктами харчування, організації оздоровлення.

Система соціального захисту інвалідів передбачає пенсійне обслуговування, соціальні допомоги, реабілітаційні програми та заходи щодо активізації життєдіяльності інвалідів (можливості працевлаштування, соціально-побутові та медичні заходи, інші програми).

Термін «реабілітація» стосується процесу, що має на меті уможливити інвалідам досягнення і підтримку їх оптимальних фізичного, чуттєвого, інтелектуального, психічного, а також соціального рівнів діяльності, які б забезпечували їх засобами для зміни свого життя в напрямі до вищого рівня самостійності.

Реабілітація може включати заходи для забезпечення і відновлення функцій або ж компенсації втрати або відсутності функції чи функціонального обмеження. Реабілітаційний процес не включає першої медичної допомоги. Він залучає широке коло заходів, програм і видів діяльності, починаючи від більш основної та загальної реабілітації і до дій спрямованих на досягнення кінцевої мети, наприклад професійної реабілітації. Для інвалідів мають бути широко доступними різноманітні об'єкти загального користування: дороги, житлові будинки, комунальний транспорт, культурні, навчальні, медичні заклади, спортивні споруди.

Види і обсяги необхідного соціального захисту інваліда надаються у вигляді індивідуальної програми медичної, соціально-трудова реабілітації і адаптації.

Індивідуальна програма реабілітації є обов'язковою для виконання держав-

ними органами, підприємствами (об'єднаннями), установами та організаціями.

Отже, інвалідність призводить до обмеження життєдіяльності людини, її соціальної дезадаптації, обмеження здатності до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю за своєю поведінкою, спілкування, майбутньої трудової діяльності внаслідок відхилень у фізичному та психічному розвитку. Система навчання цих дітей не досконала. У зв'язку з цим треба вирішувати комплекс соціальних та психолого-, медико-педагогічних проблем із соціальною орієнтацією таких дітей. Корекційну роботу найчастіше виконують самі батьки, проте багато з них не володіють спеціальними знаннями з дефектології та медико-соціальної реабілітації. Допомогу та захист повинні надавати всі – від батьків до службових осіб, на яких покладено відповідні обов'язки та яким надані чималі повноваження.

*За матеріалами,
підготовленими фахівцями
Головного управління юстиції
у Чернівецькій області*